СВОБОДА SVOBODA
УКРАЇНСЬКИЙ ЩОДЕННИК UKRAINIAN DAILY

РІК XLIX. Ч. 21. Джерзі Сити, Н. Дж., вівторок, 28-го січня 1941. No. 21. Jersey City, N. J., Tuesday, January 28, 1941. VOL. XLIX.

ТРИ ЦЕНТИ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ АМЕРИКИ. ПЯТЬ ЦЕНТІВ ЗА ГРАНИЦЕЮ ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВ АМЕРИКИ. Тел. „Свободи": BErgen 4-0237. — Тел. У. Н. Союзу: BErgen 4-1016. 4-0807. THREE CENTS IN THE UNITED STATES OF AMERICA. FIVE CENTS ELSEWHERE

ПОПРАВА В ВІДНОШЕННІ ПРАЦІ ДО КАПІТАЛУ

НЮ ЙОРК. — Голова нюйорського окружного комітету взаємовідносин праці, пані Герик, у своїм річнім звіті з праці цього комітету, сказала, що відносини між робітничими юніями і власниками фабрик в останніх роках дуже поправляються. Заслуги в цьому, говорила вона, в першу чергу належаться комітетови взаємовідносин праці, який пильно слідкував за всякими тертями поміж робітниками і фабриками та старався мирним способом ті непорозуміння вирівнувати. Внаслідок цього число страйків впало дуже і скріпились добрconfigured відносини між працею і капіталом. Та великою перешкодою в дальшій поправі тих відносин, говорила пані Герик, є таки самі робітничі юнії, а властиво їх дві воюючі фракції, Американська Федерація Праці і Комітет Промислових Організацій. Вони часто викликують страйки за признання їх зарядом фабрики за контрагента в добиванню колективної умови праці.

ГАЛИФЕКС ПРО ПОМІЧ АМЕРИКИ.

ВАШИНГТОН. — Новий британський амбасадор лорд Галифекс відвідав секретаря стейту Кордела Гола і після того розказав дещо журналістам про загальне політичне положення. Він сказав, що при американській помочи Велика Британія таки побє Гітлера. Гітлер мав найкращу можливість наїхати англійські острови зараз по битві коло Донкірк. Коли він цеї хвилі не використав, то він програв війну, говорив лорд Галифекс.

ПЕРЕСТОРОГА ФРАНЦІЇ.

ВАШИНГТОН. — Перед комітетом заграничних справ бувший американський амбасадор до Франції, Вилйєм Булит, заявив, що неправдою є, начеб Америка перед вибухом европейської війни заохочувала Францію до війни обіцянками мілітарної помочи. Булит виразно заявив тодішньому французькому премієрови Далядієму, що на Америку а властиво на її збройні сили вони не можуть числити. Як потвердження цього Булит навів листа Далядієго до департаменту стейту, в якім той виразно це стверджує.

ОДНА ТРЕТЯ РЕКРУТІВ НЕЗДАЛА.

ВАШИНГТОН. — Головне поборове бюро заявило, що в військових поборах, в яких покличуть 1,200,000 нових рекрутів, треба сподіватись, що одну третю з них треба буде відкинути внаслідок ріжних недомагань у тілі. Це не значить, що теперішні молоді люди слабші від колишніх говорить бюро, тільки нині у війську ставлять інші вимоги ніж колись.

А. Ф. П. ЗА ДОВШІ ГОДИНИ ПРАЦІ.

ВАШИНГТОН. — Заряд Американської Федерації Праці заявив, що він є за те, щоб з огляду на воєнні збороєння продовжити робучий тиждень у цілім промислі назад до шість днів, але з тим застереженням, щоб шестий день був плачений півтора раза. Також А. Ф. П. склоняється до того, щоб один день відпочинку в тижни не все припадав на неділю, бо в тій спосіб фабрика зможе працювати сім днів на тиждень, розділюючи робітників так, що вони гуртами будуть відпочивати іншого дня.

НІМЕЦЬКИЙ БРАНЕЦЬ В АМЕРИЦІ.

НЮ ЙОРК. — До Ню Йорку приїхав німецький воєнний летун, барон фон Варре, якому вдалось втекти з полону в Канаді. Він був командантом летунського скводрону і відзначився тим, що зістрілив 16 англійських літаків. Коли він перейшов канадійсько-американську границю американські пограничні власти віддали його в руки еміґрантських властей і ті, за окупом у висоті $5,000 зложеним німецьким консулем, випустили фон Варрого на волю. Але вони його депортують, тільки ще не знати де. Фон Варре говорив, що незадовго Німеччина розпічне страшний наступ на Англію і, за його словами, таки поконає її. Він казав, що Німеччина на широку скалю робить вправи з „ґлайдерами". Один тяжкий моторовий бомбовик тягне за собою немов льокомотива залізничі ваґони, кілька таких „ґлайдерів", наладованих кількома десятками вояків. Ті вояки опісля злетять на Англію з повітря, казав він.

ЗНИЗИЛИ ЦІНУ Й ЗАРОБЛЯЮТЬ.

НЮ ЙОРК. — Кінові театри повідомляють, що вони на тім добре заробляють, що знизили ціну вступу на славну фільму „Ґан вид ди винд" („Пішло з вітром"). Тепер далеко біляше людей відвідує цю фільму, так що хоч ціни знижені на половину, але загального зарібку є більше на 10 до 15 відсотків.

ІЗОЛЯЦІОНІСТИ ЗА ВИЯВЛЕННЯ ВОЄННИХ ЦІЛЕЙ

Сенатські ізоляціоністи, які є рішуче проти втручання Америки в війну, почали тепер у федеральнім сенаті кампанію за те, щоб змусити американський уряд точно зясувати цілі, за які бореться Велика Британія і інші можливі союзники Злучених Держав Америки. Коли вже Америка мусить вступати в війну, треба бодай довідатись до чого та війна має прямувати, чи часом вона не провадиться за якісь територіяльні здобутки, замісць великих ідеалів, як це було в минулій світовій війні, говорили сенатори Гвілер і Най, оба з табору ізоляціоністів. Вони говорили, що в минулій світовій війні обі сторони мали тайні умови відносно поділу територій, а до Америки звертались з апелем в імя високих ідеалів. Історики стверджують, говорили далі вони, що причиною цеї війни є Версайський договір. Треба вже тепер знати, як буде виглядати черговий договір. Бо Америка не хоче, щоб війна в Европі стало повторялась і щоб кожних 25 літ на европейських полях приорювано американських хлопців.

ЗАКІНЧЕННЯ ПЕРЕСЛУХАНЬ У КОНҐРЕСОВІМ КОМІТЕТІ

Конґресовий комітет заграничних справ закінчує свої переслухання ріжних осіб в справі законопроекту ч. 1776, на основі якого даноб президентови великі права в уділюванні помочи чужим воюючим краям. Комітет ще закличе на переслухання військових осіб, а саме: шефа штабу американської армії, ґенерала Маршала, та шефа морських операцій, адмірала Гарольда Старка. Після того комітет внесе законопроект перед широкі наради конґресу.

ПОМЕР КЕНЕТ СИМПСОН

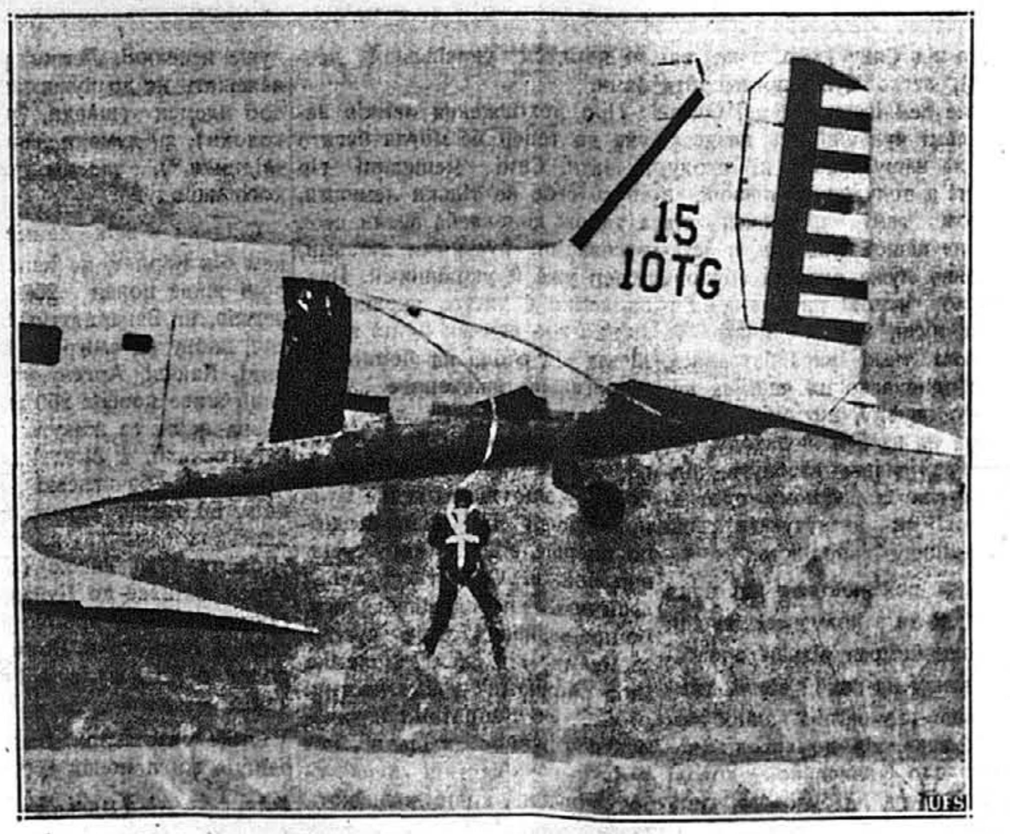
Минулої суботи помер на удар серця конґресмен Кенет Стимсон, що останніх президентських виборів був вибраний до конґресу. Він мав 44 роки. В часі виборів брав живу участь по стороні сил Вендела Вилкого і перепрацював своє хоровите серце. На його місце Републиканська Партія назначить або Бруса Бартона, побитого републиканського кандидата на сенатора, або асемблимена Кудерта.

БРИТІЙЦІ ПРОДОВЖУЮТЬ ОФЕНЗИВУ В АФРИЦІ З ДАЛЬШИМ УСПІХОМ

З Лібії, Еритреї, Сомалі й Етіопії доносять, що всюди британці наступають і то з повним успіхом. В Лібії посуваються далі в напрямі на італійську пристань Дерну, про яку пишуть, що її судьба вже запечатана, бо її укріплення далеко слабші від щойно впавшої твердині Тобрук. Кажуть, що вже іде боротьба довкола самої Дерни. В Еритреї наближаються британські частини до міста Аґардат, що має найбільше европейського населення через свій лагідний клімат. Саме місто не має великого стратеґічного значіння, але якби було здобуте британцями, то цей факт поділав би дуже погано на всіх італійців, бо це найстарша італійська кольонія.

СОВЄТИ ВИХВАЛЮЮТЬ БРИТІЙСЬКУ СТРАТЕҐІЮ

Совєтський військовий орган розписався дуже обширно про британську офензиву в Африці й розбираючи британські перемоги заповідає, що Італія потерпить в Африці цілковиту невдачу. Підкреслює те, що в Африці британці закинули свою давну воєнну тактику і взялися за офензиву. При тому, кажуть Совєти, помагали британцям в Африці в великій мірі неповодження італійців в Альбанії. Совєтська ґазета пише далі, що британські ґенерали вживали в Африці наймодерніших способів війни і то дуже успішно. Для італійців, пише ґазета, не лишається тепер нічого іншого, а втікати в пустиню, але це виставляє їх армію знову на нові небезпеки, бо британські летуни досягнуть їх і в пустині. Беручи під увагу ще й британську успішну оборону англійського острова, часопис підкреслює, що британці навчились багато з невдач в Норвеґії, Бельгії й Сомалі й тепер воюють новими методами. Тому тяжко повірити, щоб Німеччині міг вдатись напад на Англію.

ВПРАВИ ПАРАШУТИСТА. — Підчас недавних вправ військових летунів, високо над Фортом Беннінг у Джорджія відділ парашутистів, що належать до 501 батальону парашутистів, вискакує з літака. Парашутист уже не потребує самий тягнути за линву, щоби отворити скоропад, бо, як він впаде 15 стіп з літака, причеплена до літака линва сіпне й сама отворить парашуту. Кажуть, що цей винахід запобіжить багатьом випадкам, у котрих парашутисти гинули, коли з паралїжу внаслідок страху не могли потягнути линви.

АНГЛІЯ, СОВЄТИ І ЗАХІДНЬО-УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ

ЛОНДОН. — З відїздом лорда Галифекса до Вашинґтону рознеслись чутки про нові намагання зблизити Велику Британію до СССР. Кажуть, що лорд Галифекс був настроєний весь час дуже неприхильно до Совєтів з релігійних і моральних мотивів, та тепер вестиме справи британсько-совєтського зближення Антоні Іден, що бував в Совєтах і є такою особою, яка може мати на Совєти ще найбільший вплив, коли іде про створення приязнішої атмосфери в совєтсько-британських відносинах. У звязку з тим виринає думка, що треба Великій Британії підходити до Совєтів також і в більш „конкретній" формі, себто визнати їхнє загарбання західньо-українських земель, як довершений факт, який Британія не думає більш оспорювати.

ЗНОВУ ПРО ГІТЛЕРА І ПОХІД НА УКРАЇНУ.

АТЕНИ (Греція). — Американський кореспондент Золцбергер доносить з Атен, що там панує переконання, що між Німеччиною і Совєтами не іде всьо так гладко, якби хто собі уявляв. Є такі, що заповідають, що Гітлер піде ще сеї весни проти Совєтів, щоб загарбати Україну і Кавказ, які йому потрібні, щоб дістати більшу скількість поживи, нафти і того всього, що потрібне для ведення довгої війни. Кажуть, що Гітлер числиться з тим, що Злучені Держави підуть до війни, та що в такому разі війна буде дуже довга. Рахуючись з тим, Гітлер готов ще незабаром захопити теж грецьку пристань Сальоніки та Европейську Туреччину, щоб мати таким чином краще стратеґічне положення на Балкані.

ТАЙНИЙ ДОГОВІР МІЖ СССР І ТУРЕЧЧИНОЮ.

ЛОНДОН. — Поінформовані кола мають бути переконані, що Туреччина заключила тайний договір з СССР, наслідком якого Совєти будуть помагати Туреччині зброєю і воєнними матеріялами, колиб пішла до війни з Німеччиною. А Туреччина рішена воювати в такому випадку, колиб Німеччина вступила на болгарську територію.

СОВЄТИ РАДІ ЗІ ЗНЕСЕННЯ ЕМБАРҐА.

МОСКВА. — Урядові кола виявляють повну радість з приводу того, що уряд Злучених Держав зняв ембарго на літаки. Кажуть, що тепер можливе краще наладнання взаємних відносин, над чим саме тепер ведуться переговори між совєтським послом Уманським і підсекретарем стейту Велесом.

ПОМЕР ЧАКІ, ЩО ЗАГАРБАВ КАРПАТСЬКУ УКРАЇНУ.

БУДАПЕШТ. — Нагло помер гр. С. Чакі, мадярський міністер заграничних справ. Виглядає, що він „затроїв" собі шлунок в Білгороді, куди їздив підписувати договір про дружбу Югославії й Мадярщини. Справжня причина смерти покищо цілком не вияснена. Чакі бут тим державним мужем середущої Европи, що цілком піддався Гітлерови і тим старався добути для Мадярщини найбільших користей. Таким чином загарбав він для Мадярщини Карпатську Україну, великий шмат Словаччини, а вкінці забрав Румунії Трансильванію. Він постійно вмовляв в мадярів, щоб держались вірно Гітлера, зокрема Німеччини і Італії, з якими ввійшов теж і в окремий союз.

ТЕРОР НІБИ ПРИПИНЕНИЙ.

БУКАРЕШТ. — Урядові звідомлення подають, що в Румунії привернено порядок. Воєнні суди „працюють", себто видають нові присуди на ворохорників. Уряд каже, що провідник ворохобників Сіма є в його руках. Знову інші джерела подають, що він далі бореться і то в Брасові, в Трансильванії.

МОСКВА ПРО РУМУНСЬКІ ПОДІЇ.

МОСКВА. — Совєтська преса подає, що в Румунії згинуло на протязі останнього тижні підчас розрухів 5,500 осіб, з того в самому Букарешті 2,500. Кажуть, що вбито багато жидів.

ЯПОНІЯ „ВИЯСНЮЄ".

ТОКИО. — В буджетовім комітеті японського парляменту відповідав японський міністер заграничних справ Мацуока на запити в справі заяв през. Рузвелта і секретаря стейту Гола відносно Японії. Ішло властиво про зізнання Гола в справі загарбання Японією Манчуко. Мацуока заявив, що заняття Манчуко було наслідком англо-саксонського вмішування в справи Далекого Сходу. Казав, що це Британія заохочувала Китай через контрольовану нею Лігу Націй до боротьби з Японією. Як Злучені Держави не бажають собі, щоб хтось вмішувався у справи Західньої Гемісфери, казав Мацуока, так Японія не бажає собі вмішування Злучених Держав у справи Східньої Азії. Далі казав Мацуока, що Японія хоче збудувати „Велику Східню Азію", в якій не булоб „загарбання, нападу і визиску".

"SVOBODA" (UKRAINIAN DAILY)
FOUNDED 1893
Ukrainian newspaper published daily except Sundays and holidays by the Ukrainian Press and Book Company, Inc. at 81-83 Grand Street, Jersey City, N. J.

Entered as Second Class Mail Matter at the Post Office of Jersey City, N. J. on March 30, 1911 under the Act of March 8, 1879.

Accepted for mailing at special rate of postage provided for in Section 1103 of the Act of October 3, 1917 authorized July 31, 1918.

Письменний текст оголошення має бути в адміністрації 48 годин перед появою числа, в котрім оголошуючий хоче мати своє оголошення.

ПЕРЕДПЛАТА:		SUBSCRIPTION RATES:	
Поодиноке число три центи.		Three cents a copy	
На рік	$6.00	One year	$6.00
На пів року	$3.25	Six months	$3.25
На три місяці	$1.75	Three months	$1.75
Число з пятниці (з анґлійською частиною):		Friday's Issue (with Ukrainian Weekly):	
На рік	$2.00	One year	$2.00
На пів року	$1.25	Six months	$1.25
В Джерзі Сити і Заграницею:		Foreign and Jersey City Rates:	
На рік	$9.00	One year	$9.00
На пів року	$4.75	Six months	$4.75
На три місяці	$2.50	Three months	$2.50

З Канади належить посилати гроші лише на т. зв. Foreign Money Order.

Тел. „Свободи": BErgen 4-0237. — Тел. У. Н. Союзу: BErgen 4-1016. 4-0807.

Адреса: "SVOBODA", P. O. Box 346, JERSEY CITY, N. J.

ХТО МИ?

Що за дивне питання, спитає дехто. А проте так є, що треба його поставити і старатись знайти на нього розумну відповідь, коли хочемо в Америці добре боронити українську справу і Україну. Бо так є, що коли у тій, так нам дорогій справі, звертаються до нас люде з Европи, то часто апелюють до українського патріотизму в такий спосіб, що говорять до нас так, якби ми були в Україні, чи, якби ми всі були тут нічим іншим, а тільки українськими громадянами і родовитими українцями. Те останнє особливо важне тому, бо так тепер є, що переважаюча більшість наших людей в Америці — це тут роджені й виховані. Це ті, про яких говоримо як про „американців" у протиставленню тим, що родились в Україні. Та ті, що пишуть про ті справи з Европи, хоч і згадують часами за „американців", то ніяк не вдумуються в те, що теж треба до них писати як до американців. І тому говорять чи пишуть нераз такою мовою, якої згадані „американці" не розуміють, або такою, яка до них не промовляє. Бож для них Америка — це батьківщина!

Так є, що маємо в Америці ще певне число й таких, що є в тому краю справжніми „гістьми" і є українцями і нічим іншим. Є теж дуже велике число таких, що є вже десятки років горожанами Злучених Держав, себто „прибраними американцями". Та є, як уже згадано, подавляюча більшість роджених американців з української крови, що гордо називають себе „американцями", але й не менше гордо видвигають теж і своє українське походження. Люде з першої й другої ґрупи, якщо довго живуть в Америці, можуть себе добре розуміти. Вони обидві вийшли з українських земель. Вони і добре можуть розуміти тих, що пишуть зо старого краю й апелюють до американських українців, хоч часами з ними не погоджуються, знаючи, що вони помиляються, бо не знають чи не розуміють тутешніх обставин. Зате цілком інакша є справа з третьою ґрупою, тут родженою. Нелегко приходиться її зрозуміти тим, що тут живуть, що самі те покоління виховали. А вже ті, що в Европі, то назагал дуже мало його розуміють і відчувають. І саме тому говорять до нього незрозумілою мовою, а як і зрозумілою, то такою, яка не промовляє і не осягає наміченої цілі. А це не є добре. Бо ставити справу розумно, себто природно, то можна осягнути багато для добра тої України, для якої добра бажалиб ми притягнути не тільки українців в Америці, чи тих, для яких Америка стала прибраною вітчиною, але теж і тих, що є вже чистими американцями, але з української крови і відчувають ідейну потребу прислужитись українській справі і визволенню України.

Проф. Микола Чубатий.

ЗА ЗГУРТУВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ НАУКОВИХ РОБІТНИКІВ В АМЕРИЦІ

Справа українських популярно - наукових видавництв стоїть нині траґічно.

Побіч своїх професорських занять, працюю в Українській Бібліотеці в Стемфорді. Це скромна українська установа, але у своїм роді одинока на американськім суходолі; її дальший розвій в руках самих же українських людей. Нерідко свої та чужі звертаються до управи бібліотеки по ріжні інформації в справі української книжки, видань то що. Голоситься недавно якась американка по інформації в справі українських видавництв. Просить подати лісту нових (!) книжок, накладців в Европі або Америці. Хотіла, щоб дати її змогу пізнати українську культуру. З листа виходить, що вивчує українську мову; хоче собі одну, другу українську книжку спровадити. Два дні ломив я собі голову над відповіддю, передумав важніші накладні, зібрав список фундаментальних творів з обсягу українознавства та сам доперва упритомнив собі, що справа української книжки стоїть нині не зле, але прямо траґічно. Я ствердив, що властиво нині не можна нічого спровадити, а незадовго взагалі не буде що спроваджувати. Велике питання чи навіть всі підставові річи з обсягу поодиноких ділянок української культури є хоч по одному примірникови в Америці. Може де у кого є одно друге, а може й нема. Поза одинокою новою річчю, Історією України Дорошенка, я був приневолений подати дуже неповні інформації, вказати річи перестарілі, та хіба популярні українські маґазини, видавані анґлійською мовою. Словом, справа українських видань з обсягу українознавства в українській та анґлійській мові пекуча. Я свідомий що й коштовна. Одначе над нею конечно слід хоч зачати думати, якщо не хочемо допустити, щоб у нашому національному розвою завернути до 1848 року.

Американсько-українська молодь мусить пізнати велич рідної культури.

Працюю над молоддю. І то виключно над родженою в Америці. І мушу з оптимізмом ствердити, що збудити у неї інтерес до всього, що українське, не трудно. Та одна трудність все стоїть на перепоні. Наша молодь майже без виїмків бідного походження. Не знаючи нічого про українське минуле, рідну культуру, легковажить їх, переконана, що її взагалі нема, є причиною її комплексу нижчости відносно свого українського походження. Це зрештою стрінув я теж у декого із старших. Одначе у тої молоді є добра воля пізнати своє і вона зараз ставить вам питання: чи маємо ми українських вчених, мистців, винахідників, рекордистів, чи була коли справжня українська держава й таке друге? Підсунете тій молоді одну чи другу книжку, а ще краще та вигідніше, коли самі скажете їй кортко про одно, друге, вона відразу набирає поважного та уважливого підходу до свого українського походження. Неодин американсько-український хлопець у Стемфорді змінив свій погляд на своє українське походження, коли почув про потужну колись східньо - европейську українську імперію зперед тисячі літ, про українське мистецьке будівництво, про перше у східній Европі незрівнане продовж чотирьох соток літ українське право. Повстання Наукового Інституту Неодному українцеви американського уродження випростує національний хребет, поможе пізнати, що ми такі самі люди як другі народи. Така установа стане живим образом істнуючої української науки.

Українську науку поставити на услуги нації.

Нині в науці цілого світа є тенденція не замикатися вченому у свому тісному кабінеті, але оскільки можливо опрацьовувати проблєми, що їх накидає само кипуче життя, які можуть мати безпосереднє примінення. Цей напрям примінности науки є куди ширше практикований в Америці ніж в Европі, як міг я досі зорієнтуватися в методах праці американської науки. До українських науковців українська нація в нинішний момент мусить ставити здвоєні домагання своє знання поставити на услугах нації, що береться за своє бути чи не бути.

Така вимога до українських науковців нині тимбільш пекуча, що живемо саме в розгарі переломових, мабуть на сотки літ історичного значіння подій. Може за пів року, може за рік, два застане нас нова мирова конференція; доля українського народу знов опиниться на дипльоматичному столі. Наукове опрацювання слушности українських домагань таки мусить дати український експерт, український науковець.

Саме мої поуніверситетські часи переживав я у критичні часи світової війни та по світовій війні і бачив я, яку то безмежну шкоду приносили українській справі ті дипльомати, що писали рішальні нераз державні акти, ноти чи меморіяли на коліні, з натхніння. Краще їх забути, але для поучення, для нашої дорогої майбутности згадувати їх треба.

Ніде правди діти, що загальний рівень знання з обсягу українознавства серед української інтеліґенції по 20-літнім пануванню Польщі, Чехії та Румунії, по 20-ти літах еміґрантського скитальства східньо - українських братів сильно понизився. Українські еміґранти навчилися на чужині багато практичних, корисних річей, але відстали таки добре від рідного пня; це цілком природний, хоч болючий, процес кожної еміґрації. Щось треба робити, щоби підтримувати нитки духової лучности з Україною.

Представмо собі, що приходить мирова конференція, яку необчислиму шкоду може принести нації може й глибоко ідейна людина, але несвідома розмірів свого невеликого знання. Такі річи мусять зробити люди компетентні, кожний у своїй справі. Не говорю вже про це, що вже сама фірма, що та чи друга річ вийшла з боку такої то а такої наукової установи, цілком інакше мусить бути приймана тими, що рішати будуть про долю народів.

Вчений та громадянство.

Справа орґанізації Українського Наукового Товариства в Америці це річ науковців та громадянства. Перші мусять таку установу створити, другі взяти за свою та підтримати. Тому моя думка, що тих кілька чи кільканацять українських науковців, які укваліфіковані вже, чи то українськими науковими установами старого краю, чи вже американськими, повинні взятися за ту справу та притягнути других до роботи. Як дійсний член та останній містодиректор Історично - Фільософічної Секції Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові, хотів би я стати моральним лучником між тою важною установою старого краю та майбутньою українською науковою установою за океаном. Тому кидаю ту скромну ініціятиву під розваґу українських товаришів науковців розкинених по цілій Америці та Канаді.

—о—

Справу орґанізації українських науковців в Америці ставлю у всеукраїнській, абсолютно понадґруповій площині. Рішальними тут є тільки науковий етаж та українська громадська чесність людини, не її особисті переконання. Таку засаду приймають наукові установи цілого світа, так було досі в українських научних установах. Французький кардинал Бодріляр, ректор Католицького Університету в Парижі, засідає без перешкоди в Французькій Академії побіч матеріялістів на добро французької культури.

Поміщення тих думок у „Свободі" не зміняє виложеного стану річи. Вони моглиб рівно добре бути поміщені в католицькій, соціялістичній чи націоналістичній пресі. Міщу в „Свобді", бо це одинокий український щоденник та найстарший часопис на американській землі й тому, з природи річи, мусить між ріжними громадськими ґрупами американсько - української збірноти повнити ролю лучника. Таку ролю наприклад в Галичині впродовж десяток літ повнило львівське „Діло".

(Кінець).

„СПІЛЬНИЙ ҐРУНТ"

I.

Нарешті доконечна публікація.

В осені минулого року почав виходити в Ню Йорку новий періодичний журнал, "COMMON GROUND", що постановив собі сповняти потребу, котру можна було відчути здавна.

Виходила ця потреба з самих фактів культурного життя Америки, головно відношення між так званою старою й новою іміґрацією. Первісні поселенці Нового Світу, що були переважно анґльо-саської національности й протестанської релігії, наклали на Америку своє глибоке клеймо. Вони стали панівною верствою, культурно, суспільно, економічно, політично. Протягом останнього століття люди інших народностей, культур, мов, розвинулися чисельно до одної третини населення; вони не є ні анґльо-сакси по національности, ні протестанти по релігії. До того тут є коло 13 міліонів людей чорної раси. Взаїмні відношення між цими ґрупами стали питанням великого практичного знання. Витворилася складна ситуація, котра має в собі зародки великих небезпек для цього краю, котра може підорвати положення й будучність Америки, якщо вона не буде якслід полагоджена. Щоби помогти її развязати розумно, почато видавництво періодичного журналу, який має ставити справи відношення культурних груп в Америці в центрі своїх спостережень.

По причині обмежених фінансів журнал почав виходити як квартальник. Покищо появилися два спорі зошити, один за січень 1940., другий за зиму 1941. року.

Нова програма відносин між культурами.

Передовсім щодо програмових статей, то найзамітнішою є заява редактора журналу, котрим обрано відомого американського автора словінського походження Луіса Адамика.

В своїй статті під наголовком „Кріза є нагодою", поміщеній у першому зошиті, Адамик представляє якраз те, що він підсуває своїм наголовком. Що Америці грозить із зовні, про це сказав націстичний міністер Ґебельс у приявности свого товариша Равшнінґа: „Америка нині вже не буде для нас ніякою небезпекою. Ніщо не буде такою легкою справою, як викликати в Злучених Державах кроваву революцію. Ні одна країна не має стільки суспільних і расових напружень. Ми зможемо там грати на багатьох струнах".

Слова Ґебельса звертають увагу на ту небезпеку, яка моглаби грозити Америці від мішанини рас і народів. Небезпека є випливом „психольоґічної громадянської війни" між тими ґрупами. Одначе цю мішанину можна обернути в силу, коли замісць підчеркування ріжниць підчеркувати спільности, класти натиск на мотиви, почування й забагання, що нас усіх сюди привели. Отже розумним завданням американців повинно бути покласти край психольоґічній громадянській війні, перестати протичужинецькі цькування, расові рухи, всякі насильні американізаційні походи і т. і.

Якої американізації треба.

Американізація, каже Адамик, повинна бути справжня. Вона повинна обнимати не лише нову іміґрацію, але й стару. Американізація повинна скористати з того, що в Америці зібралися люди 60 ріжних культур. З цеї мішанини можна створити найкращу культуру в світі. Америка не може вже обмежитися до одної культури, анґльо-саксонської, протестантської та відноситися з недовірям і упередженням до всіх інших. Така суспільна політика доведе до роздроблення Америки на частиці, з котрих кожна буде гнати від осередку в іншому напрямі, викинена туди нетерпимістюю й упередженням до всіх інших культур.

Терпимість, якої треба в Америці, це не неґативна терпимість, пасивне принимання й зношення інших ґруп, а активна, позитивна, яка хоче пізнати інші культури й присвоїти з них кращі прояви. Американська культура має бути зібранням всіх складових культур в Америці.

У такій програмі бачить Адамик можливости перемоги демократії над тоталітаризмом в Америці.

Орґанізація для справи.

Для переведення в життя таких думок повстала в 1939. р. „Спільна Рада для Американської Єдности", що поклала собі за завдання:

1) допомогти створенню серед американського народу єдности й взаїмного розуміння, що є випливом спільного громадянства, спільної віри в демократію й ідеали свободи, ставлення спільного добра вище інтересів якоїнебудь ґрупи, і приняття справжнього й правного, всіх громадян, без огляду на їх національне й расове походження, за рівних спільників американського громадянства;

2) розвивати оцінення вартостей, які приносить кожна ґрупа Америці, піддержувати свободу бути інакшим та зоохочувати до розвою такої американської культури, яка справді представляла би всі елементи, що складаються на американський народ;

3) поборювати нетерпимість і понижування задля чужинецького походження, раси або національности;

4) допомогти людам, родженим на чужині, та їх дітям розвязувати свої спеціяльні проблєми приноровлення, пізнати й оцінити свою спеціяльну культурну спадщину та брати повну й конструктивну участь в американському житті.

Так виглядає програма орґанізації й журналу. Два дотеперішні зошити видання ілюструють вимовно її практичне переведення.

(Далі буде)

ЧИТАЙТЕ УКРАЇНСЬКІ КНИЖКИ І ҐАЗЕТИ БО ЧАСТЕ ЧИТАННЯ ВЕДЕ ДО ПРОСВІТИ, А ПРОСВІТА — ЦЕ СИЛА.

ЮЛІЯН ТАРНОВИЧ.

ІСТОРІЯ ЛЕМКІВЩИНИ

(3)

Лемківська земля багата в ріжні підземні скарби. Побіч нафти, залізної руди, покладів земного воску, ґіпсу, будівельного каміння і твердого дорогового шутру в карпатських ріках, найбільше багацтво Лемківщини — це лічничі-мінеральні джерела в Щавниці, Криниці, Жеґестові, Римановi, Івоничу, Вірхомлі, Високій, Вапеннім, Перегримці, Ганьчовій, Радоцині й в інших. Взагалі на цілому Лемківському Підкарпаттю та Закарпаттю находяться неоцінені природні скарби, — одначе лемко з тих скарбів не має майже ніякого хісна.

Колись Карпатські сторони були густо залісені, сьогодні тут є вже багато лисих прогалин. Також із численної звірини і пташні мало нині лишилось, медведів та рисів уже зовсім нема, а вовків, диків і лисів щораз менше; зате багато заяців і серн.

Лемківські узгіря багаті у всілякі „Божою рукою" дані овочі, ягоди, горіхи, черешні, безліч лічничого зілля та медодайних рослин.

Лемківщина, це одна з найкращих гірських країн, з нитомим собі населенням і оригінальною багатою культурою.

Ціла Лемківщина, це та частина галицької землі, якій найбільше судилося відчути на собі натиск чужих народів та їх володарів зі заходу та полудня, яку найскорше відірвали від матірнього пня та віддали владі чужих держав. А що ці держави були часом сильніші й мали за собою поміч світських і церковних зверхників, легко було їм підпорядкувати собі цю частину української території, що сягала від Сяну (далеко на захід), легко було присмирити бідне лемківське племя. Одначе самі чужинці, що натискали на нашу країну зі сходу, другі з полудня і з півночі, з часом самі піддалися під вплив нашої культури, в старовину дуже високої (будова церков, чудові питомо-лемківські пісні, звичаї-обичаї) та поволі самі українізувалися, але одночасно ця частина нашого народу, що була наражена на натиск із заходу, зачинала звільна слабнути, піддаватися сильнішому противникові та затручувати свою окремішну народність.

Цим пояснюється, що наші західні та полудневі сусіди зачали чимраз більше зростати всилу на нашій землі, тимбільше, що багато наших людей, навиклих до вигоди, переходило звичайно доволі скоро туди, де було забезпечене спокійне, безжурне життя. Цим треба пояснити, що ми поволі втратили й бояр і міщан, що при народности та вірі зісталися самі селяни, цим також треба пояснити, що на Лемківщині лишилося так мало памяток української давнини.

Про походження лемків наука до тепер не могла багато сказати. Самі мешканці гір звуть себе не тільки лемками, а також донедавна звали себе руснаками, руськими людьми, тепер уже й українцями. Назва лемко є чисто українська. Лемко або лемчак — ця назва пішла від слова на Лемківщині загально вживаного „лем", а подекуди звучить „лен", або „нем", що значить: йно, щойно, тільки (лише, лишень). З початку мабуть ця назва була призвиською, що правдоподібно вперше вийшла від сусідніх бойків. Оба ті „племена" взаїмно передразнювалися. Бойки називали своїх сусідів „лемками" від „лем", а лемки знов „бойками" від частиці „бойе". За Карпатами називаються звичайно „лешаки", коли вживають частиці „леш", або „лишаки", коли вживають частиці „лиш" тільки. З часом ті назви затратили призивне значіння та тепер не мають найменшого відтінку погорди або легковаження.

Расово лемки, це чисто етнічний тип, — чужі домішки дуже невеликі. Лемки рішучо належать не до чужих народів або племен (шведи, румуни, волохи), як думали деякі дослідники,*), але до українського народу.

Скільки є всіх лемків? По цей бік Карпат, на нашій стороні живе понад 250 тисяч лемків, на Закарпаттю 150 тисяч, знову на еміґрації в Америці, Канаді, Арґентині, Бразилії живе поверх 250 тисяч. З давна осіли та живуть лемки в Югославії, в околицях Бачки, звані бачванські лемки, коло 50 тисяч. Також на мадярських землях, в околиці Нірешгази за Тисою (ріка на Уграх впливає до Дунаю), поселились перед війною 4 родини з Лосього к. Ропи та 8 родин з Климківки в Горличчині.

Отже разом усіх лемків-українців живе понад 650 тисяч.

(Дальше буде-.

*) Лозінскі Бр. Galicjana. Kilka obrazkow z pierwotnych lat historji galicyjskiej. Львів, 1872...

Вацл. А. Мацейовскі, Pierwotne dzieje Polski i Litwy, Варшава, 1846 р.

З ДНЯ

ВІЙНА В АФРИЦІ.

Генсон Болдвин, воєнний коментатор часопису „Н. Й. Таймс", пише в тій газеті з 23 січня ц. р., що до найдивніших випадків у цій, повній несподіванок, війні належить британська офензива в Північній Африці, звернена проти італійців. Він каже, що ця офензива є зовсім випадкова. Британські війська дістали приказ попробувати здобути Сіді Барані, себто те місто, яке італійці забрали від британців тому кілька місяців. Коли б впродовж трьох днів британським військам не вдалось здобути міста, вони мали припинити наступ і зовсім залишити дальшу офензиву. Ціла тактика британських військ мала б тоді далі оборонний характер. Британці далі щадили б свої сили, без бою відступали б перед переважними італійськими силами, а в сутички входили б лиш у деяких конечних випадках. Їх ціллю було б лиш спинювати наступ італійців на Єгипет і Суезький канал, а не побивати італійську експедиційну армію.

СТАЛОСЬ ІНАКШЕ.

Але сталось щось зовсім несподіване. Британські війська так легко здобули Сіді Барані і взяли таку велику добичу в воєнних машинах і полонених, що їх скоро було пігнатись далі за італійською армією. Італійська армія почала втікати. В тім коротенькім змагу показалось щось таке, що британська команда віддавна підозрівала, але не була цього певна: італійська армія, під оглядом моралі і вивінування воєнними машинами далі є ще дуже підрядна. Хоч вона нині є далеко краща від тої армії, яку мала Італія підчас минулої світової війни, та цей поступ зробили не лиш італійська, але також чужі армії. У висліді, в порівнанні до чужих армій, зокрема до англійської, італійська далі залишилась на тім самім низькім рівні, а хто зна, чи не злетіла ще більше вниз.

ДАЛЬША ОФЕНЗИВА.

По здобуттю Сіді Барані британці пігнались далі за італійцями, здобули Солум, перейшли лібійську границю і почали війну вже на чисто італійській території. Вони окружили сильну італійську твердиню Бардію, по короткім часі облоги її взяли, забираючи водночас коло 30,000 бранців. А тепер взяли другу твердиню Тобрук і знов пару десяток тисяч бранців. Генсон Болдвин обчисляє, що британці знищили — вбили, або взяли в полон — половину італійської армії в Північній Африці, що була під проводом генерала Граціяні. З 200 тисяч війська Граціяному залишилось лиш сто тисяч. Крім того італійці втратили величезні воєнні запаси, воєнні машини, які зчерги збільшили запаси британців.

Тобрук має дуже добру пристань, через яку британці зможуть тепер засобляти свою армію матеріялами і людськими резервами. З другого боку всяка поміч італійській армії з матерного краю буде утруднена. Якщо держави „осі" не скупчать своїх великих сил, щоб прогнати з тих теренів британські воєнні кораблі і післати генералови Граціяньому поміч, британські війська під проводом генерала Вавела будуть далі посуватись, візьмуть місто Дарну, опісля Бенгазі, увірвуться до Триполісу і зовсім виженуть італійців з Північної Африки.

ЛЕДАЧІСТЬ ІТАЛІЙЦІВ.

Нема сумніву, що італійці назагал дуже зле б'ються. Вони все зле бились. Але взявши під увагу „воєвничість" Мусолінія та його науку, яка вчила „жити небезпечно", таки дивною видається теперішня ледачість італійської армії. Колюмніст Вестбрук Пеглер, обговорюючи цю несправність італійської армії, каже, що Мусоліні таки є „союзником" Англії. Бо своєю ледачістю він завдає чимало клопоту воробови Англії, Гітлерови. Тепер вже зрозуміло, пише далі Пеглер, чому аліянти не дуже квапились перехилити Мусолінія на свій бік, а чому Гітлер настоював на Мусолінія, щоб той якнайдовше до війни не втручався. Якби Мусоліні був пішов до війни по боці аліянтів, Гітлер був би впродовж кількох тижнів захопив Італію і осадовився на Середземнім морі. Нині йому не випадає захоплювати Італії, бож це його союзник. Та з другого боку мусить раз-у-раз посилати поміч, щоб того союзника рятувати з біди.

ДІЙСНІ ПРИЧИНИ.

Можливо, що італійський характер не є воєвничий з природи. Тому навчання Мусолінія не дали бажаного успіху. Та правдоподібнішим є це, що загранична політика Італії ніколи не мала морального обґрунтовання. В заграничній політиці італійці все були дуже вираховані і отверто говорили про використання ситуації та про грубо егоїстичні національні цілі. Тих цілей Італія ніколи не прикривала якимись вищими етичними засадами, а навпаки, і гордилась, мовляв, яка Італія хитра і як перехитряється на один, чи другий бік, щойно тоді, коли виразно бачить прогру одної з воюючих сторін.

Такий неетичний підхід не може викликати ентузіязму і правдивого ідеалізму серед вояцтва. Бо той вояк має також внутрішнє переконання, що не суттєві інтереси його нації, не якісь глибоко етичні засади входять у гру, тільки мудрації державних політиків, в нинішнім випадку — диктатора Мусолінія.

Німецький вояк переконаний, що інші народи робили по першій війні Німеччині кривду. Він далі переконаний, що Німеччина буде або дуже сильна, або цілком розгромлена. Англійський вояк знає, що коли Англія програє, матерній край буде виголоджений голодом. Домініяльний вояк знає, що без матерного краю, Англії, його край попаде в чиюсь неволю. Знову про італійського вояка можна сказати, що він бореться за — „що хто дасть", чи — „хто дасть більше". А за це нікому не хотілось б так дуже вмирати.

ГОЛОСИ ЧИТАЧІВ

ЖИВИЙ СВІДОК.

(Докінчення).

Чи є які лікарі і шпиталі? — Лікарі, що були за Польщі, так і є. Одлак не лічуть, тому, бо нема чим. Я сходив цілий Львів і не дістав одної таблички аспірини. Ліків взагалі зовсім нема. Щодо шпиталів, то шпиталі є так звані „казьонні". До тих шпиталів посилають всіх і вся. І всіх там переглядають досить старанно, переводять в хорого екзаміцію, стукають, слухають, мірять, важуть. Багато питають. Опісля пишуть. І на останку відсилають до дому, жадної медицини не дають бо нема і кажуть кождому, що ти незадовго будеш здоров. На тім кінчиться лічення. Але вони тото все добре числять, кілько перейшло людей через такий шпиталь. Опісля пишуть в часописах, що в такім то місті через такий то і такий шпиталь перейшло тілько і тілько людей і ніхто в шпитали не вмер. Так добре лічать.

Чи большевія робить яку ріжницю між поляками і українцями? — Не роблять ріжниці жадної, всіх однаково стрижуть і голять.

Чи є яке тертя тепер між поляками і українцями? Нема жадного тертя. Як здибляться, то питає оден другого — ну, що буде далі?

Як же тоті большевики самі собою виглядають? Чи то культурний нарід, чи такий, як подають большевицькі часописі, що всі в Росії вчені й інтелігентний нарід? — Про їх культуру й інтелігенцію то я вам скажу таке: На початку, коли прийшли москалі по склепах все викупили, а решту зрабували. За ними прийшли їх жінки. Я самий бачив на свої очи, як російські жінки не вміли вбрати то тото „буржуазне" вбрання, бо не знали, що котре і до чого. Під присягою кажу вам, що бачив, як жінки комісарів в білий день повбирались в нічні сорочки або „піджами", і парадували по місті. В однім місті стався такий випадок: до районового комісара приїхала несподівано жінка з Росії. Приїхала брудна і в лахах. Комісар її сварив, чому його не повідомила, бо був би післав їй вбрання, щоби не їхала як чудо. Ну, але сталося. Зараз тоту жінку наші „ґаліціянки" запхали до ванни і змили з неї всі московські комуністичні бруди, випудрували, зібрали і зробили з неї „пацю комісарову". Опісля ту пацю комісарову садять за чисто застелений стіл, а на столі повно всякого мясива і білого хліба. Жінка оглядає то все і впадає в істерію, зачинає заводити, нас обдурили комуністи, казали нам, що в Росії рай, а всюда по світі біда і голод. А ось тепер я бачу, що те все брехня. Я вертаю іще тої ночі в Росію і всім розкажу, що я бачила. Комісар пробував спамятати її, а коли не вдалося, витяг револьвер, і там за столом положив її трупом.

Що сталося з кольоністами, що сіли на двірській землі? — Всі кольоністи і всі, що поселилися на скарбових землях і живуть троха збитою масою і творять якесь село, позіставали ненарушені. Всі, що мешкали осібно по полях, щось як в Америці на фармах, навіть старі забудовання, далеко від села, знищили, розібрали так, що і сліду по них не стало. Взагалі, не може ніхто мешкати поза селом, або містом.

Що діється, коли хтось не може заплатити податку? — В тім випадку приходить комісія і перешукує дуже точно, і якщо на обійстю, чи то в хаті щось знайде, що має якусь вартість, крім того що на чоловіці, то кажуть — а ось ще маєш що продати, продай і заплати.

А що роблять коли вже зовсім нема що продати? Чи забирають ґрунт? — В такім разі треба робити подання до комісаріяту. Комісарят посилає комісара ствердити, чи се правда? І коли вже зовсім не знайде нічого, крім того, що на нім, то тоді ще треба робити друге подання до „батька" Сталіна, щоби позволив йому залишити ґаздівство і піти з торбами куда хоче. Самому без подання опустити господарства не вільно. За то чекає кара — Сибір.

В який спосіб переводять села в колективні? Чи вже котрі села перейшли в колективи? — Так, вже є села, що перейшли в колективи, а робиться се так: Коли на селі люди бачать, що поєдинчо деякі ґаздів пропадають, і що то їм всім грозить, то щоби ратуватися, бодай ніде не їхати, заключають, що може буде ліпше піти в колективи. Отож, в тім випадку треба робити подання до „батька" Сталіна. А коли Сталін дасть позволення тоді приходять комісарі і все, що знаходиться в селі, в людей, як збіжжя, худоба, свині, паша, бараболі, капуста, плуги, вози і всяке знаряддя, забирають на вагони, і везуть в Росію. Аж за якийсь час приходить знов з Росії до того колективу так званий „преднaлог", надіял на тілько то є ще хліба і ще дечого, та на тілько то гектарів худоби та іншого знаряддя.

Чи беруть наших хлопців до війська? — Так, беруть, але хто має когось за границею, того не беруть. Але всіх тих, що мають когось з родини за границею, вивозять.

Чи можна чимсь випроситися, або викупитися, щоби уникнути Сибіру? — Так, можна. А ось так: приходить собі комісар на обійстя, всюда заглядає, щось там пише, а далі заявляє: „Тобі чоловіче з родиною треба піти в Сибір". Коли того комісара спитати, чи не можна би якось уникнути того Сибіру, він каже: „Ну, чому ні. Але що ти можеш мені за те дати?" Як хто іще щось має, якесь заховане убрання, або, щось інше, або і гроші, то він це все забере і лишить ту родину в спокою на якийсь час, хотяй пізніще він знов по него прийде.

Але що сталося з нашими комуністами, з тими нашими „рідними", домашніми? — Їм зразу було досить добре, але недовго. Вони зробили свою сабачу роботу, видали всіх наших добрих діяльних людей в руки комісарів, і їх опісля розстріляли або вивезли. А коли вже не було комісарам наших комуністів потрібно, заплатили і їм комісарі собачу заплату за їх собачу службу. Зачали їх по одному арештувати. Нарешті десь по одному без відома почали пропадати. Що з ними сталося ніхто наневно не скаже.

Але їх нема. А як ще де який на показ залишився, то дуже бідний. Ті комуністи, що ще залишилися, каються і жалують свого вчинку. І говорять, що я колись захвалював комунізм, а нині я не можу людям в очи глянути, бо знаю, що я причинився до такого нещастя, ніколи не припускаючи, щоби в комуні люди з людьми могли щось подібного робити.

Хтож ті комісарі, чи всі вони москалі чи є між ними може і українці?

Комісарів родовитих москалів дуже мало, хіба на прикрасу. Майже всі вони іншого, чужого походження, з російськими назвиськами.

Чи були які каральні експедиції?

Так, були, але не такі ґвалтовні. Ось, наприклад, в однім місті приїхала товарищка-комісар, до неї приводили наших арештованих хлопців студентів і інших визначних людей, скутих. Ставляють їх рядом попри стіну, пять, шість людей. Вона в військовій шапці, набік заложеній, переходить попри них, гарненько всміхається, навіть пожартує, а потім обертається до них спиною, витягає револьвер, дивиться в дзеркало, і через плече по одному стріляє. Скінчила роботу, з задоволенням, приговорює до револьвера: „Ну, што, позавтракал зразя? Завтра получиш больше". Таких історій багато.

Що ви бачили, коли переїздили через Росію і через Україну? Чи є там які села? — Зовсім сіл в Росії не здибав. Села знищені, видніють хіба, щось в роді бараків і то дуже бідні, з дощок, накриті бурянами, навіть рідко подибати соломою критих.

В Галичині будинки покриті бляхою, здирають і вивозять бляху в Росію.

Ну, а щож оповідають про Росію салдати? як там в Росії? — На кожний запит відповідають „так". Є в вас масло? Так. Є в вас худоба? Так. Є в вас цукру досить? Так. Є в вас худоба? Так. Є в вас Гондурас, (це такий край в середущій Америці)? Так. На кожний запит, який би він не був, одна відповідь: Так.

Що сталося з читальнями, і іншими просвітними інституціями? — Всі книжки спалені, будинки знищені.

Чи є які труднощі дістатися до Америки? — Так, досить трудно. Але у Львові хто має $1,000, може дістати леґальний пашпорт, і всі інші потрібні папери до подорожі без клопоту.

Ось на тім кінчу розмову з чоловіком, що жив через цілий рік в царстві „товарища" Сталіна. Оповідав ще дещо багато, але я пишу тільки те, що важніще.

З повище наведених питань і відповідей кожний зрозуміє дійсний стан в царстві сатани.

Не поможуть штучно писані листи, закукурічених „товаришів". Знаю напевно, що всі „товариші" скажуть, що то брехня. Та що робити, нехай кажуть. Знаю кількох „товаришів" з Дітройт, що їздили до Сталіна, але довго чомусь там не були, заледви що з душею втікли. Знаю одного, що його жінку замордували „товариші" в тюрмі, і він самий заледви втік до Америки. Пронте деякі з них кажуть, що в Росії найкраще живеться, навіть краще чим в Америці. Здається, що тих горбатих і могила не направить.

Йосиф Крупка,
Дітройт, Міш.

НА ЛЕТНИЧИХ МАНЕВРАХ. — „Приятелі" слідять за появою „ворожих" літаків.

РЕЛІҐІЙНІ ГОДИНИ В ШКОЛАХ

НЮ ЙОРК. — Внаслідок ухваленого стейтового закону зачнуться з місяцем лютим години реліґійного навчання по державних і міських школах. Діти зможуть на одну годину в тижні піти на науку того духовного провідника, якого вони, як їх родичі, собі виберуть.

ПРОТЕСТУЄ ПРОТИ ДЕПОРТАЦІЇ. — Принцеса Гогенльоге, котру американський уряд хоче депортувати за її націстичні симпатії, пішла до шпиталю в Пало Альто, в Каліфорнії, і домагається завішення приказу депортації.

КОМУНІКАТ

Комітету Ювилейного Свята на честь Митрополита Андрія Шептицького.

Є однодушна опінія, що концерт на честь Митрополита Андрія, уладжений в Ню Йорку в неділю, 29. грудня 1940. р., був повним успіхом змагань Комітету. За це належиться велике признання й подяка тим, що довели до цього успіху. Щиру подяку складаємо цією дорогою Вп. Артистам: Проф. д-рові Олександрові Кошицеві, як диригентові Злучених Хорів, зорганізованих Вп. п. Теодосієм Каськовим, управителем Хору Боян з Ню Йорку. Інші хори, що брали участь такі: Український Хор з Ню Йорку (управитель Т. Онуфрик); хор Боян з Йонкерс (управитель М. Фатюк); хор ім. Лисенка з Джерзі Сити (упр. В. Гела); хор Української Молоді з Бруклина (упр. В. Савицький); хор Боян з Елизабет (упр. М. Ядловський); хор Боян з Перт Амбой (упр. С. Грабар). Усім їм належиться рівна подяка. Подяка солістам: примадонні Марії Сокіл, проф. д-рові Антонові Рудницькому, проф. Романові Придаткевичові, пані Вірі Стеткевичівній. Бесідникам: послові Стефанові Яремі, д-рові Луці Мишузі. Подяка газетам за широкий розголос спеціяльними статтями: Свободі, Америці, Шляхові, Україні, Тризубові, Нашому Стягові, а проф. д-рові Миколі Чубатому за статтю, що вийшла окремою брошурою.

Рахунковий звіт концерту представляється так: Приходи з продажі білетів, з Памяткової Книжки і брошури виносять дол. 1,671.44; розходи на нагороду артистів, зворот коштів дороги хорам, оголошення, винаєм салі Тавн Гол, друк брошури виносять дол. 1,585.04. Чистий дохід дол. 86.40. До того добровільні жертви від о. В. Зацерковного дол. 5.60, Касіяна Добрянського 1, Марії Семчишин 1, Еви Зборовської 2, Йосифа Зазуляка 2, Ірини Тарнавської 2, разом 13.60. Отже чистий дохід, себто суму дол. 100.00, згідно з рішенням Комітету Ювилейного Свята, призначено на стипендійний фонд ім. Митрополита Шептицького в Українській Колеґії в Стемфорді і віддано до розпорядимости Преосвященного Єпископського Ординаріяту в Філядельфії. Комітет має ще до розпродажі вівтори тисячки примірників брошури д-ра Чубатого п. н. „Митрополит заплений у століття минулого та майбутнього України".

Проголошуючи отсей звіт, Комітет Ювилейного Свята на честь Митрополита Шептицького складає теж подяку всьому Українському Громадянству за щиру і льояльну підтримку цієї великої справи.

Іван, Єпископ пом.,
Голова Комітету.

НАТИСК НА УЧИТЕЛЬСЬКУ ЮНІЮ

Суд дав дозвіл на арешт учителя школи ім. Джоржа Вашинґтона в Ню Йорку, Чарлса Гендлея, за те, що він, як предсідник учительської юнії відмовляється стейтовому комітетови розшуків комуністичної діяльности в Ню Йорку предложити список своєї юнії. А та юнія, як виказували недавно свідки, є просякла комунізмом.

—o—

ГРЕКИ ВІДПИРАЮТЬ ВЕЛИКУ ІТАЛІЙСЬКУ ОФЕНЗИВУ

З того, що пише грецька преса, виходить, що в Альбанії мається до діла з широкою італійською офензивою, ведено дуже завзято. Та грецьке воєнне звідомлення подає, що всі італійські наступи зістали відбиті, а грекам попало в руки більше чисто полонених як колинебудь. Італійські звідомлення подають про бомбардування пристані Сальоніки.

Юліян Я. Бабій.

ВІДГУКИ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ НА ГАЛИЦЬКІМ ПІДГІРІ

(Із минулого села Лдзіного калуського повіту й околиці на основі історичних актів).

Вістки про великі перемоги Хмельницького скоро докотилися до Галичини. Дісталися вони и на Підгіря, до Калущини й Долинщини, не минули, ясна річ, і села Лдзіного.

Вже в травні 1648. р. стало тут та в околиці неспокійно. Селяни, що досі послішно робили три дні в тижні панщину, почали противитися. Шляхтич Андрій Сваричовський, пан Топільська, не чувся вже безпечним у свойому дворі, хоч його оберігав глибокий рів і високий сильний частокіл, а за ним озброєні слуги. Тимто перенісся із жінкою Мариною, дітьми іціннішим добром до свойого тестя на замок у Боринї. Але йому не поталанило, бо саме тоді напали на замок селяни сусідніх сіл разом із „бескидниками"[1]), замок добули, жінку оббили обухами топірців, одну дитину вбили, другу так попекли, що незабаром умерла, — і все добро розграбували[2]).

Такі напади на панські двори в тому часі були дуже часті. Тимто шляхта галицького воєвідства, що до нього належали й Калущина й Долинщина, щоб присмирити піддaних бунтарів і приготовити сяку-таку оборону перед Хмельницьким, ухвалили на соймику в Галичі 17. червня вербувати військо. До нього мали брати добру „шляхту", ніякого хлопця „грецької віри", себто українця, брати не вільно було. Небагато навербували тоді цього війська: всього 500 людей (100 гусарів, 300 козаків із „огнистою стрільбою" і 100 піхоти), але на його утримання установи новий податок. Тягар цей упав на плечі селян, тимто невдоволення серед них іще більше зросло. А вже до крайности доводили нарід т. зв. „стації": звербоване військо розташовували по селах, і мешканці мусіли годувати вояків і їх коней. Нераз селяни, доведені до розпуки господаркою „стації", дзвонами кликали громаду і збройною рукою проганяли вояків. Ось, н. пр., у калуському старостві розклався був на кватирах із своєю „хоругвою" ротмістер Мих. Куропатва; тоді Лдзіне мусіло дати на пять коней 1739 зл. готівкою. Селяни продали на це 46 волів і 6 коров. У Камені на девять коней дали 37000 зл.; щоб задоволити вояків, мешканці мусіли продати 98 волів, 33 корови й 3 коні. Людям дошкулювали, й вони втікали з сіл. І так тоді втекло 21 селян із Лдзіного.

Все це доливало оливи до вогню, і коли Богдан Хмельницький, 23. вересня 1648. р. розбивши польське військо під Пилявцями, з початком жовтня йшов до Галичини, ввесь край спалахнув полумям повстань. По дорозі підо Львів відлучувались від головної армії поодинокі відділи козаків, що порозбрідалися по всій Галичині. Мабуть, між 5. і 15. жовтня прийшли козаки й до Калуша. Тоді по всьому калуському й долинському Підгірі запалили панські двори й замки та полилася кров. Тут майже всі села пристали до повстання. За три місяці, від жовтня до кінця грудня, всі замки, шляхетські двори й костели лягли тут у звалищах. Та дісталося не лише шляхті, латинникам і жидам, а потерпіли чимало й ті селяни, що з якихось причин не хотіли йти з бунтівниками.

Осередком усіх рухів був Калуш. Провід у всіх більших походах вели калуські міщани. Часто на чоло збунтованих нелян ставала й українська шляхта, якої на Підгірі було ще досить. Не рідко село виступало під проводом своїх священиків, чи як тоді казали „попів", що дуже близько стояли до простого народу, були мало освічені, зрівняні з „хлопством", робили деколи панщину.

Вся довколишня польська шляхта сховалася була за мури рожнітівського замку, досить сильно укріпленого. Добувати цей замок вибралася, під проводом калуських міщан, величезна громада збунтованих людей із майже всіх сіл обох згаданих повітів: зібралося їх яких чотири тисячі. Між іншими у скаргах вичисляють 19 бунтівників Лдзіного[3]), із Красного — попа з синами та побережника Данила, з Каменя — попа Маляша і т. д. Був тоді піп із Грабівки, що здобув собі лиш широку славу. Зпоміж калуських міщан визначилися: піп Дунець, Гнат Лисий, Тимко Мельників і ін. — Уся ця громада, піднявши хоругви, як закидують скарги — з гарматами, гаківницями, „за прикладом Хмельницького", пограбувала спершу та спалила в Топільську двір Андрія Сваричовського, якого тоді не було дома, далі знищила в Рівні двір Ядвіґи Косаковської, якої теж не застала, бо вона загоді втекла до Рожнітова. Селяни розграбували все, ще й кухарку пані, Марушку мучили й хотіли топити, щоб сказала, де панині гроші. З Рівні повернули до Сваричева. Тут пограбували і спалили двір Войцеха Сваричовського, те саме вчинили й Мануїлові Понятовському — а тоді йшли на рожнітівський замок. Шляхта змірквала, що годі буде вдержатися, полишила все назбиране добро й утекла „тільки з душами, жінками й дітьми на конях, бо возами було важко". Селяни забрали все до-чиста й пігнали за втікачами. Одних догнали дві милі від Рожнітова в Велдіжі (п. Долина) й, напавши вночі, багато повбивали. Войцех Сваричовський і Ядвіґа Косаковська втікали лісами, але в Новоселиці (п. Долина) перейняв їх тамошній ватаман із синами і, приложивши сокиру до шиї, забрав все, що ще мали при собі, передусім гроші.

Розбивши так шляхту, вся громада верталася із добиччю. Деякі при цьому спалили ще двір Понятовського у Креховичах, забрали всю його худобу й покарали креховицьких селян за те, що не прилучились до руху: їх обдерли, як їх пана, мучили та били.

Два тижні після цього походу — знову ціла громада, отже й селяни з Лузіного, йшла на Долину. По дорозі спалили в Креховичах двір долинського підстарости, Евзебія Яшовського. Його піддані хотіли боронити панського добра, але їх розігнали і двірських слуг побили. Жертвою впав і двір Станислава Романовського у Брошневі. В самій Долині пограбували спершу костел св. Анни, а відтак кинулися на поляків і жидів, забираючи в них увесь їх добуток. Багато жидів повтікало аж у гірську закутину, до Суходолу (п. Долина). Туди позаховував свої дорожчі речі й речі старости Даниловича згаданий Яшовський. Всього цього добра беріг тамошний ватаман Федько. Та бунтівники в погоні загналися й до Суходолу, багато жидів повбивали, знищили хату Федька, що не хотів показати, де ховані панські скарби, — та все позабирали. І польські міщани, що втікали з Долини, мусіли все своє віддати селянам у Рахині, Велдіжі, Лолині у ін. селах.

Подібні походи цієї громади повторялися в місяцях жовтні, падолисті і грудні — за той час обчищено обидва повіти зовсім. Ходили разом, а як що до чого, розділювалися на дрібні громади, грабуючи.

Селяни із Лдзіного брали участь іще в поході на Студінку, де калуські міщани з допомогою селян із Пійла, Грабівки, Берлогів, Каменя, Лузіного, Угринова, Новиці й ін. добули замок Григорія Пржилуського. При цій нагоді понищили хати селян, де були сховані речі того пана. Бунтівники з Лдзіного помагали нищити замок Анни Яблоновської в Перегінську. Мабуть, ходили вони разом із селянами з Мостища, Копанок, Каменя й ін. сіл під проводом славного попа з Грабівки на двір Павла Ґедзінського у Зборі (п. Калуш).

Українські селяни, нищачи і вбиваючи панів, думали собі, що пани вже сюди не повернуться, що не буде вже панщини, що грецька віра не буде вже в пониженні, що скрізь запанує козацький лад. Та не так сталося. З початком грудня козаки пішли з Галичини, й не стало тих, що підтримували всі народні рухи. А в слід за козаками почали в супроводі військових відділів напливати польські пани й відбирати свої добра й покинуті становища. Селяни не могли боронитися, бо не було доброго, одноцільного проводу, не було орґанізації й єдности, не стало й опори — козаків, до того гостра зима утруднювала всякі надії. І за кілька тижнів стало все, як було.

Найдовше ще бунтувалося калусько-долинське Підгіря. Тут іще на весну 1649. р. не було спокою. От, нпр., уже по відході козаків, селяни з Берліг, Довгого й сусідніх сіл, під проводом попа Степана, цілих шість тижнів крутилися по околиці. Спалили в Тужилові двір Свержховецького, а молоду дідичку, що вернулася додому, думаючи, що вже все безпечно, — втопили в Лімниці. Тужилівським селянам, що боронили своєї, видко, доброї пані — ще довго потім робили різні пакости. Галицька шляхта мусіла ще в березні 1649. р. ухвалити вербунок нового війська проти „невгамованих бунтівників і для вложення підданських серць у давній послух".

Та нарешті мусіла покоритися і Калущина й Долинщина. Багато мешканців повтікало тоді перед гострими карами — то на Угорщину, то до козаків. Певно, що й із Лдзіного пішли тоді „в світ за очі" ті, що не хотіли вертатися до панщини; ті ж, що залишилися, мусіли далі тягти панщизняне ярмо...

[1]) „Бескидниками" звали тоді розбишак, що мали свої схови головно в бескидських горах.

[2]) Про цей напад — як і про все, що тут сказане, довідуємося здебільша із судових скарг, що їх вносили покривджені пани.

[3]) Ось їх імена: Васюта (прізвище нечитке), Гнат Бабич, Гринь Михалків, Іван Бранець, Павло Лізаківців, Андрій Майків зять, Павло Лукашевич, його брат Іван, Матій Олиняк, коваль Савка, мельник Спуза, побережник Федір, Демко Семіга, Гриць Боринець, Іван Матіїв, Юрко Сезур, „князь" (віт) Іванко й Олекса Курч. — Очевидячки, пани могли у скаргах подавати лише тих, що їх імена вдалося викрити, але певно було більше людей, ніж подають скарги.

РЯТУНОК РОЗБИТКА. Лише пятьох моряків рибацького човна „Мері О'Гара, що затонув оноді в Бостонському заливі, осталися при житті. 18 інших замерзло на смерть, сидячи на щоглі корабля. Одного з тих, що видержали, рятують моряки прибережної сторожі.

ЗБОРИ ВІДДІЛІВ У. Н. СОЮЗУ

ПІТСБУРГ, ПА. Місячні збори Бр. св. Ів. Хрестителя, від. 96., відбудуться в неділю, 2. лютого, точно в годині 1. пообіді, у домі Пер. У. Товариства, 723 Carbon St. S. S. Всі члени і членниці пожадані явитись на збори, бо є важні справи до полагодження. Відтак буде вибір делеґата на конвенцію У. Н. Союзу. Напоминаємо довгуючих членів, щоби вирівняли залеглe місячне, в противнім разі будуть суспендовані. Хто з членів не має ще своїх дітей у Союзі, то най запише. Може дістати 3 роди грамоти. — Іван Войтович, предс.; Дм. Василик, секр.-кас.

ЙОНКЕРС, Н. Й. Місячні звичайні збори Тов. св. Андрея, від. 12., відбудуться в неділю, 2. лютого, в годині 2. пополудні, в гали церковній. Кожний член повинен прибути на збори, бо буде вибір делеґата на конвенцію. — П. Федорко, секр.

ШІКАҐО, ІЛЛ. Річні збори Тов. ім. Дмитра Вітовського, від. 301., відбулись в неділю, 5. січня. Вибрано уряд на 1941. рік, як слідує: Іван Медзяк, предс.; Антін Сенчук, заст.; Кость Ґавлічинський, кас.; Стефан Семенюк, рек. секр.; Михайло Горний, фін. секр.; Теодор Кушинський і Антін Галущак, контр. комісія. На цих зборах рішено не збирати більше 50 ц. як член помре, але рішено зробити пікнік на ту ціль. Якщо котрий член не буде на пікніку присутний, то має заплатити 1 дол до каси на ту ціль. Збори рішили, щоби післати з каси $5 на Українське Бюро в Вашингтоні і $5 коляди для парохії. Збори відділу будуть відбуватися так, як і попередно, а це кожного місяця в першу неділю по першім по Сл. Божій на парохіяльній гали, 1944 В. Ірі вул. — І. Медзяк, предс.; К. Ґавлічинський, кас.; М. Горний, секр.

ГОЛЮК, МАСС. Збори Тов. ім. Тараса Шевченка, від. 52., відбудуться в неділю, 2. лютого, точно в годині 1. пополудні, в Литовськім Клюбі, 330 Парк ул. Проситься всіх місцевих і позамісцевих членів прибути на збори, бо є важні справи до полагодження. Буде вибір делеґата на конвенцію У. Н. Союзу. — І. Процишин, предс.; В. Бурко, кас.; Л. Хрупалик, секр.

ТАРЗАН, ч. 212. Засідка Ґамбу.

Ґамбу провадив Тома глибоко в нетри. Він боявся Тарзана, тому не відважувався вбити хлопця очевидячки. Зате хотів зготовити йому „припадок".

Як вони переходили широку поляну недалеко роздався страшний рев. „Це мусить бути лев", завважив ніяково хлопець.

Ґамбу потакнув і додав: „Ти стій тут, а я піду на другий бік і його вбю". Невинний хлопчина стояв на місці, а дикун попрямував до нетрів.

В нетрах він поспішно видряпався на дерево. Звідси він мав слідкувати за' тим, що ділялось і любуватись смертю Тома.